

Riigikogu põhiseaduskomisjoni istungi protokoll nr 176

Tallinn, Toompea

Esmaspäev, 14. september 2026

Algus 11.15, lõpp 12.34

Juhataja: Ando Kiviberg (esimees)

Protokollija: Markus Veia (konsultant)

Võtsid osa:

Komisjoni liikmed: Ants Frosch, Anastassia Kovalenko-Kõlvart, Katrin Kuusemäe, Lauri Läänemets, Evelin Poolamets, Helir-Valdor Seeder, Pipi-Liis Siemann, Timo Suslov, Tanel Tein, Jaak Valge

Komisjoni ametnikud: Erle Enneveer (nõunik-sekretariaadijuhataja), Helin Leichter (nõunik), Karin Tuulik (nõunik)

Puudus: Kalle Laanet

Kutsutud: kaitseminister Hanno Pevkur; Kaitseministeeriumi õiguse ja halduse asekanstler Margit Gross; Välisluureameti esindaja ja riigi julgeoleku volitatud esindaja (2. päevakorrapunkt); majandus- ja tööstusminister Erkki Keldo ning Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi võrdsuspoliitika osakonna võrdsete võimaluste poliitika juht Käthlin Sander (3. päevakorrapunkt)

Päevakord:

1. Nädala töökava kinnitamine
2. Vabariigi Valitsuse algatatud riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduse muutmise ja sellega seondult teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (920 SE) esimese lugemise ettevalmistamine
3. Vabariigi Valitsuse algatatud võrdse kohtlemise seaduse muutmise ja sellega seondult teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (948 SE) esimese lugemise ettevalmistamine
4. Info ja muud küsimused

1. Nädala töökava kinnitamine

Lauri Läänemets tegi ettepaneku täiendada komisjoni päevakorda. Ta märkis, et päevakorras võiks arutada Riigikogu uurimiskomisjoni moodustamise eelnõu (985 OE), mis käsitleb kaitsevaldkonnaga seotud küsimusi.

Ants Frosch tegi ettepaneku võtta eelnõu arutelu järgmise teisipäeva päevakorda. Ettepanek leidis L. Läänemetsa toetuse.

Ando Kiviberg tegi ettepaneku kinnitada nädala töökava järgmiselt:

Riigikogu põhiseaduskomisjoni nädala (14.09.2026-18.09.2026) töökava

Komisjoni istung esmaspäev, 14.09.2026 kell 11.15

1. Nädala töökava kinnitamine
2. Vabariigi Valitsuse algatatud riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduse muutmise ja sellega seondult teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (920 SE) esimese lugemise ettevalmistamine
3. Vabariigi Valitsuse algatatud võrdse kohtlemise seaduse muutmise ja sellega seondult teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (948 SE) esimese lugemise ettevalmistamine
4. Info ja muud küsimused

Komisjoni istung teisipäev, 15.09.2026 kell 14.00

1. Õiguskantsleri ülevaade Riigikogule õigustloovate aktide kooskõlast põhiseadusega ja muude õiguskantslerile seadusega pandud ülesannete täitmisest ajavahemikus 1. september 2025 – 31. august 2026 - tutvustus ja arutelu
2. 22 Riigikogu liikme algatatud Riigikogu valimise seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (904 SE) esimese lugemise ettevalmistamine
3. Riigikogu otsuse „Kohtute Nõukogu liikmete nimetamine“ eelnõu esitamine
4. Sotsiaaldemokraatliku Erakonna fraktsiooni, Ester Karuse, Tanel Kiige ja Andre Hanimägi esitatud „Riigikogu uurimiskomisjoni moodustamine kaitsevaldkonna finantsjuhtimise, lepinguliste kohustuste ja riigivara haldamise asjaolude uurimiseks“ otsuse eelnõu (985 OE) esimese lugemise ettevalmistamine
5. Info ja muud küsimused

Otsustati:

1.1. Kinnitada nädala töökava (konsensus: Ants Frosch, Ando Kiviberg, Anastassia Kovalenko-Kõlvart, Katrin Kuusemäe, Lauri Läänemets, Evelin Poolamets, Helir-Valdor Seeder, Pipi-Liis Siemann, Timo Suslov, Tanel Tein, Jaak Valge).

2. Vabariigi Valitsuse algatatud riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduse muutmise ja sellega seondult teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (920 SE) esimese lugemise ettevalmistamine

Ando Kiviberg tutvustas külalisi ning andis eelnõu tutvustamiseks sõna kaitseminister Hanno Pevkurile.

Hanno Pevkur selgitas, et eelnõu eesmärk on korrastada ja täpsustada riigisaladuse ja salastatud välisteabe kaitset puudutavat õigusraamistikku. Eelnõuga ühtlustatakse erinevate riigiasutuste regulatsioone ning täpsustatakse riigisaladuse ja salastatud välisteabe käitlemisega seotud mõisteid ja ülesandeid. Samuti luuakse ühtsemad alused salastatud teabe kaitse korraldamiseks ja järelevalve tegemiseks. Luurekeskuse puhul täpsustatakse välisriikide partnerteenistustega suhtlemise regulatsiooni. Muudatus ei laienda luurekeskuse sisulisi volitusi, vaid loob selgema õigusliku aluse rahvusvaheliseks koostööks ning riigisaladuse ja salastatud välisteabe käitlemiseks suhtluses välispartneritega. Eelnõuga täpsustatakse ka Euroopa Liidu, NATO ja Euroopa Kosmoseagentuuri salastatud teabe käitlemisega seotud regulatsiooni. Seaduses luuakse alus vastutavate asutuste määramiseks, et tagada rahvusvaheliste organisatsioonide nõuete täitmine ja teabe kaitse korraldamine. Eelnõus täpsustatakse riigi julgeoleku volitatud esindaja ülesandeid. Lisaks välisteabe kaitsele sätestatakse selgemalt tema roll riigisaladuse kaitse korraldamisel ja kontrollimisel olukordades, kus teavet edastatakse välispartneritele. Küberturvalisusega seotud mõisted ja

regulatsioonid viiakse kooskõlla senise praktikaga. Samuti ühtlustatakse erinevates seadustes kasutatavad mõisted, et vältida tõlgendamisprobleeme ning tagada õigusselgus. Ta märkis, et eelnõuga täpsustatakse salastatud välisteabe kaitse korda. Salastatud välisteavet kaitstakse riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduse alusel juhul, kui see tuleneb välislepingust või pädeva asutuse tehtud otsusest. Muudel juhtudel käsitatakse sellist teavet asutusesiseseks kasutamiseks tunnistatud teabena. Eelnõuga luuakse õiguslik alus keelduda salastatud välisteabele juurdepääsu andmisest isikule, kes ei nõustu talle kaitsenõuete tutvustamisega või ei anna selle kohta nõutavat kinnitust. Samuti täpsustatakse julgeolekukontrolli läbiviimise tingimusi ja juurdepääsuloa andmisest keeldumise aluseid.

H. Pevkur selgitas, et riigisaladusele juurdepääsuluba võib jääda andmata muu hulgas juhul, kui isik ei ole Eestis püsivalt elanud vähemalt viis aastat, tal on teavitamiskohustusega välisriigi kodakondsus või tal on seaduses nimetatud sidemed välisriigis elavate lähedastega. Muudatuste eesmärk on suurendada õigusselgust ning sätestada keeldumise alused seaduses senisest täpsemalt. Täpsustatakse ka andmetele juurdepääsu piiramise regulatsiooni. Üldreeglina piiratakse juurdepääsu viieks aastaks ning vajaduse korral on võimalik piirangut pikendada veel viieks aastaks. Piirang võib kehtida ka kauem, kui riigisaladuse kaitse vajadus ei ole lõppenud. Muudatused puudutavad ka Eesti Panka, kohtuid, Riigikontrolli, Riigikogu, Vabariigi Valitsust ja õiguskantslerit. Nende puhul sätestatakse kohustus tutvustada enne salastatud välisteabele juurdepääsu andmist kaitsenõudeid ning võtta selle kohta kinnitus, kui see tuleneb välislepingust või rahvusvahelistest kohustustest. Eelnõu põhineb praktikas ilmnunud probleemide ja kitsaskohtade analüüsil. Muudatused on välja töötatud praktikute ettepanekute ning rahvusvaheliste partnerite nõuete alusel.

Ando Kiviberg andis sõna komisjoni liikmetele küsimuste esitamiseks.

Lauri Läänemets küsis, millised tagajärjed kaasnevad juhul, kui näiteks Riigikogu liige ei anna salastatud välisteabele juurdepääsu saamiseks nõutavat kinnitust, kuid juurdepääs teabele on vajalik tema tööülesannete täitmiseks, sealhulgas komisjoni töös osalemiseks.

Hanno Pevkur vastas, et Riigikogu liikmel on seadusest tulenev õigus saada Eesti-sisest salastatud teavet. Salastatud välisteabele juurdepääsu puhul kehtivad aga eraldi nõuded. Ta selgitas, et salastatud välisteabele juurdepääsu saamiseks peab isik nõustuma vastavate kaitsenõuete täitmisega. Kui isik nende nõuetega ei nõustu, siis salastatud välisteabele juurdepääsu ei võimaldata.

Margit Gross täiendas, et nõue tutvustada salastatud välisteabe kaitse nõudeid ja võtta selle kohta kinnitus tuleneb muu hulgas näiteks NATO personalidirektiivist. Eelnõuga viiakse vastav nõue sõnaselgelt Eesti õigusesse, et välistada võimalikud tõlgendamisvaidlused selle üle, kas kinnitus tuleb anda või mitte. Sisuliselt on nõue olemas ka kehtivas praktikas, kuid selle kohaldamisel on tekkinud tõlgendamisküsimusi. Muudatuse eesmärk on tagada õigusselgus ning täpsustada praktikas juba kehtivaid nõudeid.

Lauri Läänemets küsis, millistel kaalutlustel nähakse eelnõus ette võimalus jätta julgeolekukontrolli taotlus läbi vaatamata või juurdepääsuluba andmata juhul, kui taotleja ei ole Eestis püsivalt elanud vähemalt viimased viis aastat. Ta märkis, et mõistab muudatuse üldist loogikat, kuid palus täpsemalt selgitada selle tausta ja eesmärki. Ta tundis huvi, kas regulatsioon on seotud mõne konkreetse riikide ringiga või kohaldub see sõltumata sellest,

millises riigis isik on varem elanud. Samuti tõi ta näitena olukorra, kus isik on pikemat aega töötanud välisriigis, näiteks Ameerika Ühendriikides või mõnes muus riigis, ning naaseb Eestisse olulisele ametikohale kandideerima. Ta küsis, kuidas sellistel juhtudel muudatust praktikas rakendatakse.

Margit Gross selgitas, et viieaastase Eestis elamise nõue puudutab vahetult loataotluse esitamisele eelnenud perioodi. Säte ei kohaldu olukorras, kus inimene on varem pikemat aega välisriigis elanud või töötanud, kuid on seejärel vähemalt viis aastat Eestis elanud. Tegemist on kaalutusõigust võimaldava normiga, mitte automaatse keeldumise alusega. Juhul kui isik on enne loataotluse esitamist viimased viis aastat välisriigis elanud, ei tähenda see automaatselt juurdepääsuloa andmisest keeldumist. Regulatsiooni eesmärk on võimaldada hinnata, kas esineb asjaolusid, mis võivad ohustada riigisaladuse või salastatud välisteabe kaitstust. Hindamisel võetakse arvesse, kas isiku tausta ja tegevuse kohta on võimalik saada piisavat ning usaldusväärset teavet. Ta selgitas, et mõne välisriigi puhul võib vajaliku taustainfo hankimine olla keeruline või isegi võimatu. Samas ei sõltu hinnang üksnes sellest, millises riigis isik on viibinud. Kui vajalik teave on kättesaadav või kui isik ise aitab kaasa nõutava teabe esitamisele, siis ei pruugi olla alust juurdepääsuloa andmisest keeldumiseks. Muudatuse eesmärk on tagada võimalus teha põhjendatud julgeolekuhinnang olukordades, kus isik on vahetult enne loa taotlemist pikema aja vältel elanud või töötanud teavitamiskohustusega välisriigis.

Välisluureameti esindaja selgitas, et muudatuse ettepaneku algatas Kaitsepolitseiamet. Praktikas on esinenud juhtumeid, kus julgeolekukontrolli läbiviimiseks ei ole välisriikidest võimalik saada vajalikke andmeid või saadakse neid puudulikult. Julgeolekukontrolli läbiviimisel küsitakse vajalikku teavet teistelt riikidelt, kuid kõik riigid ei edasta soovitud andmeid. Mõnel juhul on teabe saamine keeruline või ei saada vastuseid üldse. Esindaja märkis, et isik saab kontrollimenetlusele kaasa aidata, esitades ise vajalikke andmeid ja dokumente. Kui vajalik teave on võimalik koguda kas välisriikidelt või isiku kaasabil, on võimalik julgeolekukontroll edukalt läbi viia. Probleem tekib olukorras, kus vajalikke andmeid ei ole võimalik saada. Sellisel juhul ei ole võimalik anda piisavat hinnangut isiku usaldusväärsuse kohta ning julgeolekukontroll ei pruugi lõppeda positiivse otsusega. Muudatuse eesmärk on anda selliste olukordade lahendamiseks selgem õiguslik alus.

Ando Kiviberg küsis, kas eelnõuga lahendatakse ka probleem, mis on seotud asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud teabe liigse kasutamisega. Ta märkis, et oli kuulnud tulevaselt kaitseministrikandidaadilt seisukohta, mille kohaselt võivad bürokraatlikud piirangud takistada teabe ja andmete liikumist ametkondade või Kaitseväe sees. Sellistes olukordades ei pruugi vajalik informatsioon jõuda piisava kiirusega asjaomaste isikuteni. Ta tundis huvi, kas eelnõus sisalduvad muudatused aitavad seda probleemi lahendada või ei käsitle eelnõu seda küsimust.

Hanno Pevkur vastas, et küsimus asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud teabe ning salastatud teabe käitlemise paindlikkuse kohta on olnud arutelul erinevate ministeeriumide ja asutuste vahel. Kehtivad nõuded on mõnel juhul liiga jäigad ning võivad takistada kiiret ja tõhusat infovahetust. Ta tõi näitena olukorra, kus Kaitseväe juhatajale on vaja kiireloomuliselt edastada salastatud teavet. Tema hinnangul oleks võimalik tagada teabe turvalisus ka väljaspool spetsiaalselt selleks ette nähtud ruume, kuid kehtiv regulatsioon sellist võimalust ette ei näe. Praegu tuleb salastatud teavet käidelda üksnes selleks ettenähtud tingimustes, mis

ei pruugi olla ajakriitilistes olukordades otstarbekas. Tema hinnangul on praktikas veel teisigi juhtumeid, kus kehtivad nõuded osutuvad liigselt piiravaks. Ta tõi näiteks olukorra, kus sõjalise operatsiooni kavandamisega seotud teave on algselt salastatud, kuid operatsiooni käivitamise järel ei pruugi selle salastatuse vajadus enam samal määral püsida. Samas näeb kehtiv kord ette dokumentide pikaajalise kaitse ka sellistes olukordades. Ukraina sõjast saadud kogemused on juhtinud tähelepanu vajadusele hinnata olemasolevate reeglite praktilist toimivust. Tema sõnul tuleb leida mõistlik tasakaal teabe kaitse ja riigi toimimiseks vajaliku paindlikkuse vahel, vältides samal ajal võimalikke kuritarvitusi. Vastutus salastatud teabe nõuetekohase käitlemise eest peab jääma nii teabe kasutajale kui ka selle edastajale. Salastatud dokumentide liikumine erinevate asutuste vahel on võimalik ka praegu, kui järgitakse kehtestatud turvanõudeid. Ta vastas kokkuvõttes, et kõnealune eelnõu neid küsimusi ei lahenda ning asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud teabe ja salastatud teabe käitlemise paindlikkusega seotud teemad jäävad edasiste arutelude objektiks.

Margit Gross lisas, et kriisiaegse riigisaladuse käitlemise nõuete ning võimalike erisuste küsimusega tegeletakse eraldi. Kaitseministeerium on koostöös Siseministeeriumiga moodustanud töörühma, mille ülesanne on analüüsida kehtivaid nõudeid ning töötada välja ettepanekud riigisaladuse käitlemise korraldamiseks kriisiolukorras. Töörühm koostab praegu vastavaid ettepanekuid ning nende eesmärk on pakkuda lahendusi küsimustele, mis puudutavad salastatud teabe töötlemise nõuete kohaldamist kriisi ajal. Ettepanekutega on kavas välja tulla pärast töörühma töö tulemuste valmimist.

Ando Kiviberg täpsustas, et tema küsimus ei puudutanud riigisaladust, vaid asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud teavet.

Hanno Pevkur vastas, et sisuliselt on tegemist sama probleemiga sõltumata sellest, kas teave on tunnistatud asutusesiseseks kasutamiseks või sellele on kehtestatud muu juurdepääsupiirang.

Helir-Valdor Seeder küsis, kas salastatud välisteabele juurdepääsu nõuded ning laiemalt riigisaladusele juurdepääsu tingimused laienevad ka Vabariigi Presidendile. Ta täpsustas, et peab silmas eelkõige NATO salastatud teabele juurdepääsuga seotud nõudeid ja küsis, millistel põhjustel ei pruugi need nõuded presidendile laieneda, kui see nii on.

Riigi julgeoleku volitatud esindaja selgitas, et Vabariigi Presidendi suhtes ei kohaldata julgeolekukontrolli nõuet. Selline lähenemine tuleneb rahvusvahelisest praktikast ning NATO ei näe ette kohustust teha presidendile julgeolekukontrolli. Samasugune põhimõte kehtib ka Euroopa Liidus, kus küsimus on jäetud liikmesriikide otsustada. Esindaja sõnul ei tehta enamikus NATO ja Euroopa Liidu liikmesriikides presidentidele julgeolekukontrolli. Kuigi presidendid ei läbi julgeolekukontrolli, peavad nad läbima vastava väljaõppe ning kinnitama, et on teadlikud salastatud teabe käitlemisega seotud õigustest, kohustustest ja vastutusest.

Hanno Pevkur lisas, et salastatud teabe kasutamiseks mõeldud teabe käitlemise põhinõuded on kõigile ühesugused. Ka Vabariigi President peab salastatud välisteabega tutvumisel järgima samu käitlemisreegleid nagu teised isikud, kellele on antud juurdepääs näiteks NATO salastatud teabele.

Evelin Poolamets küsis, kas salastatud välisteabele juurdepääsu tingimused määravad

rahvusvahelised organisatsioonid. Ta tundis huvi, millistel alustel hinnatakse, kas Eesti Vabariigi Riigikogu liige vastab nendele tingimustele. Ta küsis samuti, kuidas toimuks otsuste tegemine olukorras, kus ükski Riigikogu liige ei vastaks salastatud välisteabele juurdepääsuks kehtestatud nõuetele.

Hanno Pevkur vastas, et Riigikogu liikmel on seadusest tulenev juurdepääs Eesti riigisaladusele. Salastatud välisteabe puhul erandeid ei tehta ning juurdepääs eeldab vastavate nõuete täitmist. Riigikogu liikme staatuse seaduse kohaselt peavad riigikaitsekomisjoni ja väliskomisjoni liikmed omama NATO ja Euroopa Liidu salastatud teabele juurdepääsu luba. Teiste Riigikogu liikmete puhul sellist nõuet ei ole ning seetõttu puudub neil ka juurdepääs vastavale teabele. Juurdepääsuloa olemasolu ei anna iseenesest õigust tutvuda kogu salastatud teabega. Selleks peab isikul olema ka teadmisyajadus, milleta juurdepääsu ei võimaldata.

Margit Gross täiendas, et salastatud välisteabele juurdepääsu konkreetsed nõuded sõltuvad sellest, millise rahvusvahelise organisatsiooni või välisriigi teabega on tegemist. NATO ja Euroopa Liidu teabele juurdepääsu tingimused tulenevad vastavatest reeglitest, kuid teiste riikide puhul võivad nõuded olla kehtestatud välislepingutega.

Evelin Poolamets märkis, et tema arusaama järgi annab Riigikogu liikme staatuse seaduse § 19 Riigikogu liikmele õiguse pääseda ligi ka salastatud välisteabele. Ta viitas Riigikogu liikme tegevuse tagatise, õigusi ja kohustusi reguleerivale sättele ning palus täpsustada, kuidas see õigus suhestub salastatud välisteabele juurdepääsuks kehtestatud nõuetega.

Riigi julgeoleku volitatud esindaja vastas, et välisriikide riigisaladusele pääseb ligi riigisaladusele antud juurdepääsuõiguse alusel. Kui Riigikogu liikmel on ametikohast tulenev juurdepääsuõigus, laieneb see ka välisriikide riigisaladusele. NATO salastatud teabe puhul kehtivad eraldi reeglid. Põhja-Atlandi lepingu osalisriikide teabekaitse kokkulepe artikkel 3 järgi peab isik enne juurdepääsu saamist läbima julgeolekukontrolli. Eestis järgitakse seda põhimõtet ning NATO salastatud teabele juurdepääsu saamiseks peavad kõik isikud läbima julgeolekukontrolli.

Evelin Poolamets küsis, kas eelnõu tulemusena peavad edaspidi kõik Riigikogu liikmed läbima julgeolekukontrolli ja saama NATO salastatud teabele juurdepääsu loa.

Hanno Pevkur vastas, et eelnõuga ei muudeta kehtivat korda ning kõigile Riigikogu liikmetele NATO salastatud teabele juurdepääsu loa nõuet ei kehtestata. Sellise otsuse saab teha üksnes Riigikogu ise, kuid praegu vastavat ettepanekut ega regulatsiooni ei ole. Varasemates aruteludes käsitleti küsimust, milliste komisjonide liikmed peaksid läbima julgeolekukontrolli ja omama juurdepääsu NATO ning Euroopa Liidu salastatud teabele. Ta märkis, et arutelu all olid muu hulgas väliskomisjon, riigikaitsekomisjon, Euroopa Liidu asjade komisjon ja julgeolekuasutuste järelevalve komisjon. Tema hinnangul peaksid nende nelja komisjoni liikmed läbima julgeolekukontrolli, kuid tegemist on Riigikogu enesekorraldusõiguse küsimusega ning eelnõu seda ei reguleeri.

H. Pevkur kommenteeris varasemat ettepanekut võtta eelnõu arutelu päevakorda 14. oktoobril. Ettepanek lähtus tema tollasest töögraafikust, kuhu olid kavandatud muu hulgas välisvisiidid ja rahvusvahelised kohtumised. Eelnõu võimalikult kiire menetlemine aitaks kaasa sellele, et muudatused jõustuksid 1. jaanuaril. Ta avaldas arvamust, et eelnõu võiks

võtta Riigikogu päevakorda juba järgmisel nädalal ning vajaduse korral saaks uus kaitseminister eelnõu tutvustamiseks vajaliku ettevalmistuse. Menetluse edasilükkamiseks ei ole sisulist põhjust. Ta tegi komisjonile ettepaneku määrata eelnõu arutelu järgmise nädala päevakorda.

Ando Kiviberg tegi ettepaneku teha menetlusotsused.

Otsustati:

- 2.1.** Teha ettepanek võtta eelnõu täiskogu päevakorda 23.09.2026 (konsensus: Ants Frosch, Ando Kiviberg, Anastassia Kovalenko-Kõlvart, Katrin Kuusemäe, Lauri Läänemets, Evelin Poolamets, Helir-Valdor Seeder, Pipi-Liis Siemann, Timo Suslov, Tanel Tein, Jaak Valge).
- 2.2.** Teha ettepanek esimene lugemine lõpetada (poolt 6: Ando Kiviberg, Anastassia Kovalenko-Kõlvart, Katrin Kuusemäe, Pipi-Liis Siemann, Timo Suslov, Tanel Tein; vastu 1: Evelin Poolamets; erapooletuid 0; ei hääletanud 4: Ants Frosch, Lauri Läänemets, Helir-Valdor Seeder, Jaak Valge).
- 2.3.** Määrata juhtivkomisjoni esindajaks põhiseaduskomisjoni esimees Ando Kiviberg (konsensus: Ants Frosch, Ando Kiviberg, Anastassia Kovalenko-Kõlvart, Katrin Kuusemäe, Lauri Läänemets, Evelin Poolamets, Helir-Valdor Seeder, Pipi-Liis Siemann, Timo Suslov, Tanel Tein, Jaak Valge).

Muudatusettepanekute esitamise tähtaeg vastavalt Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse § 99 lõikele 1 on 10 tööpäeva.

3. Vabariigi Valitsuse algatatud võrdse kohtlemise seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (948 SE) esimese lugemise ettevalmistamine

Ando Kiviberg andis eelnõu tutvustamiseks sõna majandus- ja tööstusminister Erkki Keldole.

Erkki Keldo sõnas, et eelnõu eesmärk on võtta Eesti õigusesse üle Euroopa Liidu võrdõigusasutuste direktiivid. Direktiivid kehtestavad võrdõigusasutustele siduvad miinimumstandardid ning Eestis puudutavad need soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinikku ning tema kantsleid. Eelnõuga tugevdatakse voliniku sõltumatust, täpsustatakse tema pädevust ning parandatakse voliniku teenuste kättesaadavust. Volinik saab selgema õiguse nõustada nii õigustatud kui ka kohustatud isikuid. Samuti täpsustatakse voliniku poole pöördujate menetluslikke õigusi ning sätestatakse teenuste ligipääsetavuse nõuded, et tagada vaidluspooltele kiirem ja tõhusam abi. Voliniku arvamused ei ole õiguslikult siduvad ning volinik ei asenda kohut ega töövaidluskomisjoni. Kui vaidlus lahendust ei leia, on võimalik pöörduda töövaidluskomisjoni või kohtusse. Ta selgitas, et volinikule antakse õigus osaleda töövaidluskomisjoni, haldusorgani või kohtu menetluses diskrimineerimise ohvriks langenud isiku esindajana või toetajana. Samuti saab volinik esitada menetlustes arvamusi ja tähelepanekuid ning osaleda lepitamismenetlustes. Eelnõuga tugevdatakse voliniku rolli diskrimineerimise ennetamisel ning võrdse kohtlemise edendamisel. Volinikul on senisest suurem roll teadlikkuse suurendamisel, nõustamisel ja poliitika kujundamises. Euroopa Liidu direktiivide kohaselt tuleb paremini tagada ka voliniku sõltumatus ning seetõttu täpsustatakse voliniku valimise ja ametisse nimetamise korda. Voliniku ametisse nimetamise pädevus viiakse ministrilt Vabariigi Valitsusele ning valikuprotsessi kaasatakse Riigikogu põhiseaduskomisjon. Samuti keelatakse sekkumine voliniku tööalasesse tegevusse ning tugevdatakse eelarve stabiilsuse ja piisavuse põhimõtet.

Volinikule kehtestatakse erakondlikus tegevuses osalemise keeld ning huvide deklareerimise kohustus. Muudatuste eesmärk on suurendada voliniku sõltumatust, läbipaistvust ja usaldusväärsust. Ta märkis, et voliniku tegevuse läbipaistvuse suurendamiseks peab volinik avalikustama nelja-aastase tööprogrammi, koostama iga-aastase tegevuskava ning esitama tegevusaruande nii avalikkusele kui ka Riigikogu põhiseaduskomisjonile. Eelnõu tulemusena paraneb inimeste juurdepääs nõustamisele ja õiguskaitsele. Samuti suureneb ettevõtjate ja asutuste võimalus saada ennetavat nõustamist võrdse kohtlemise küsimustes. Riik ja avalikkus saavad voliniku tegevusest senisest parema ülevaate.

Ando Kiviberg küsis, kas eelnõuga antakse võrdse kohtlemise volinikule uus õigus esindada isikuid kohtumenetluses ning kas selline õigus tuleneb Euroopa Liidu direktiividest. Ta palus selgitada muudatuse eesmärki ja praktilist rakendamist.

Erkki Keldo vastas, et eelnõu eesmärk on muu hulgas võimaldada diskrimineerimisvaidlusi lahendada kohtuväliselt. Selline menetlus saab toimuda üksnes juhul, kui mõlemad vaidluse pooled on sellega nõus. Voliniku roll on sellisel juhul tegutseda sõltumatu eksperdi ja nõustajana, kes aitab osapooltel lahenduseni jõuda. Muudatuse eesmärk on vähendada kohtute ja töövaidluskomisjonide koormust ning pakkuda vaidluste lahendamiseks kiiremat võimalust. Osalemine kohtuvälises menetluses on vabatahtlik ning mõlemal poolel on võimalik menetlusest igal ajal loobuda. Kui kokkulepet ei saavutata, jääb osapooltele alles õigus pöörduda töövaidluskomisjoni või kohtusse.

Ando Kiviberg märkis, et sellisel juhul tekib küsimus voliniku erapooletuse kohta, sest isikut esindades asuks volinik ühe menetlusosalise poolele. Ta küsis, kuidas on selline roll kooskõlas voliniku senise ülesandega tegutseda sõltumatu nõustaja ja vaidluste lahendamisele kaasaaitajana.

Käthlin Sander vastas, et eelnõuga antakse volinikule võimalus teatud juhtudel isikut kohtumenetluses esindada. Volinik saab seda teha juhul, kui ta leiab, et tegemist on olulise diskrimineerimisjuhtumiga ning isik vajab menetluses täiendavat tuge. Volinik ei pea alati isikut esindama ning sõltuvalt asjaoludest võib ta piirduda ka isiku toetamise või eksperdina arvamuse andmisega. Otsus sõltub konkreetse juhtumi olulisusest ja vajadustest. Muudatus ei kaota teiste esindajate või õigusabi vajadust. Voliniku võimalik esindusõigus puudutab üksnes võrdse kohtlemise seaduse ja soolise võrdõiguslikkuse seaduse kohaldamisega seotud diskrimineerimisjuhtumeid. Euroopa Liidu direktiivid näevad võrdõigusasutustele ette mitu võimalikku rolli ning liikmesriigid saavad nende vahel valida. Eesti on valinud lahenduse, mis võimaldab volinikul vajaduse korral isikuid menetlustes toetada või esindada. Eestis jõuab diskrimineerimisvaidlusi kohtusse vähe. Tema hinnangul ei pruugi see tähendada, et diskrimineerimisjuhtumeid esineb vähe, vaid pigem seda, et inimesed ei julge või ei suuda oma õiguste kaitseks kohtusse pöörduda. Muudatuse eesmärk on parandada diskrimineerimise ohvrite ligipääsu õiguskaitsele.

Evelin Poolamets küsis, milline on eelnõu mõju riigieelarvele. Samuti palus ta kommenteerida õiguskantsleri esitatud seisukohti, mis puudutavad tema sõltumatust ja eelnõus kavandatud muudatuste mõju sellele.

Erkki Keldo vastas, et eelnõul ei ole mõju riigieelarvele, kuna vajalikud muudatused kaetakse olemasolevate vahendite arvelt. Täiendavaid vahendeid ei taotleta ning vajalikud

kulud kaetakse ministeeriumi sisemiste ümberkorralduste kaudu. Võrdse kohtlemise volinik on juhtinud tähelepanu täiendava ressursivajaduse olemasolule. Samas leidis ta, et sarnaselt teistele riigiasutustele tuleb ka voliniku institutsioonil uute ülesannetega toime tulla olemasolevate vahendite piires. Ministeeriumi hinnangul on võimalik eelnõust tulenevad ülesanded täita efektiivsema töökorralduse ja olemasolevate ressursside ümberjaotamise abil.

Käthlin Sander vastas, et ministeeriumile teadaolevalt ei ole õiguskantsleriga eelnõu osas lahtisi küsimusi.

Evelin Poolamets märkis, et õiguskantsler on 2025. aasta 22. novembri arvamuses juhtinud tähelepanu võimalikule probleemile seoses õiguskantsleri sõltumatusega. Ta viitas seisukohale, mille kohaselt võib volinikule õiguskantslerile ettekirjutuste tegemise õiguse andmine seada kahtluse alla õiguskantsleri sõltumatuse.

Käthlin Sander vastas, et eelnõu kohaselt ei saa volinik teha õiguskantslerile ettekirjutusi. Volinikul ei ole sellist õigust kehtiva õiguse alusel ja ka eelnõuga ei nähta seda ette. Küsimus võib olla seotud Euroopa Liidu direktiivides sisalduva nõudega, mille kohaselt peab võrdõigusasutusel olema võimalik anda arvamusi või teha märkusi diskrimineerimisasjade lahendamisel osalevatele institutsioonidele. Õiguskantsleri tagasiside põhjal muudeti eelnõu lahendust. Selle kohaselt võib volinik anda diskrimineerimisasjades läbiviidavate lepitusmenetluste kohta oma arvamuse või eksperdihinnangu üksnes juhul, kui õiguskantsler seda temalt küsib. Õiguskantslerile jääb õigus otsustada, millistes diskrimineerimisasjades ja millisel juhul ta peab vajalikuks voliniku arvamust või eksperdihinnangut küsida.

Helir-Valdor Seeder küsis, kas ta on õigesti aru saanud, et eelnõuga kavandatud võimalus anda võrdse kohtlemise volinikule õigus esindada isikut diskrimineerimisvaidlustes on Eesti enda valik. Tema arusaama järgi annavad Euroopa Liidu direktiivid liikmesriikidele selleks võimaluse, kuid ei kohusta seda lahendust kasutama. Ta viitas algatajate varasemale selgitusele, et direktiiv võimaldab valida erinevate lahenduste vahel, ning küsis, kas Eesti on teadlikult otsustanud just selle võimaluse kasuks. Tema arusaama järgi põhjendatakse valikut sellega, et diskrimineerimisvaidlusi jõuab kohtusse vähe ning inimestel ei pruugi olla piisavalt võimalusi või ressursse oma õiguste kaitsmiseks.

Käthlin Sander selgitas, et Euroopa Liidu direktiiv näeb ette kohustuse tagada võrdõigusasutusele õigus osaleda kohtumenetluses vähemalt ühel kolmest võimalikust viisist. Direktiivide kohaselt võib võrdõigusasutusel olla õigus algatada kohtumenetlus ühe või mitme diskrimineerimise ohvri nimel, osaleda kohtumenetluses ühe või mitme ohvri toetuseks või algatada kohtumenetlus avalike huvide kaitseks enda nimel. Eesti ei ole valinud võimalust anda volinikule õigust algatada kohtumenetlusi avalike huvide kaitseks enda nimel. Eesti on otsustanud võimaldada volinikul vajaduse korral esindada diskrimineerimise ohvrit kohtumenetluses või osaleda menetluses tema toetuseks. Selline lahendus on kooskõlas kehtiva menetlusõigusega ning seetõttu peeti mõistlikuks need õigused ka sõnaselgelt voliniku pädevuste hulka lisada.

Helir-Valdor Seeder märkis, et direktiivis on ette nähtud kolm võimalikku lahendust ning Eesti on otsustanud neist kaks valida. Ta küsis, miks peeti vajalikuks anda volinikule nii õigus esindada diskrimineerimise ohvrit kohtumenetluses kui ka õigus osaleda menetluses tema toetuseks, selle asemel et valida üksnes üks võimalikest lahendustest.

Käthlin Sander selgitas, et direktiivid ei võimaldanud jätta kõiki menetluses osalemise võimalusi valimata, vaid vähemalt üks direktiivides nimetatud võimalustest tuli üle võtta. Eesti otsustas valida kaks võimalust, kuna kehtiv menetlusõigus võimaldab sisuliselt juba praegu volinikul osaleda kohtumenetluses isiku esindajana või tema toetajana. Samas ei olnud need võimalused voliniku pädevust reguleerivates sätetes sõnaselgelt välja toodud, mistõttu on praktikas esinenud erinevaid tõlgendusi selle kohta, milline võib olla voliniku roll kohtumenetluses. Eelnõu ei loo volinikule eraldiseisvat uut esindusõigust, vaid täpsustab tema pädevust kehtiva menetlusõiguse raamides. Kohtus saab isikut esindada õigusharidusega isik. Kui volinikul on õigusharidus, võib ta ise esindajana tegutseda. Kui volinikul õigusharidust ei ole, saab esindajaks olla voliniku kantseleis töötav õigusharidusega isik või vajaduse korral võib vastava teenuse sisse osta. Volinik kasutaks esindamisvõimalust üksnes üksikutel juhtudel, kui ta on veendunud, et tegemist on olulise diskrimineerimisjuhtumiga ning tema eksperditeadmised võivad aidata isiku õiguste kaitsel kaasa.

Helir-Valdor Seeder küsis, kuidas tuleb mõista direktiivides sätestatud nõuet tagada võrdõigusasutusele piisavad ressursid ja teenuste kättesaadavus. Direktiivid kehtestavad liikmesriikidele siduvad miinimumstandardid. Ta palus selgitada, kas ja millisel määral nähakse ette konkreetseid nõudeid ressursside, töötajate arvu või teenuste korralduse kohta. Ta küsis, mida tähendab direktiivides kasutatud mõiste „piisavad ressursid“ ning kas Euroopa Liidu õigusest tulenevad selles osas liikmesriikidele konkreetset kohustused või mõõdetavad nõuded. Samuti tundis ta huvi, kuidas on määratletud volinikuteenuse kättesaadavuse nõue ja millises ulatuses see liikmesriike kohustab.

Käthlin Sander vastas, et direktiivid ei sätesta konkreetseid nõudeid töötajate arvu, ametikohtade hulga ega organisatsiooni suuruse kohta. Direktiivid näevad ette üldise kohustuse tagada võrdõigusasutusele piisavad personali-, tehnilised ja rahalised ressursid. Liikmesriigid peavad seda tegema kooskõlas oma riiklike eelarvemenetlustega. Ta lisas, et direktiivide kohaselt peavad liikmesriigid tagama võrdõigusasutusele sellised vahendid, mis võimaldavad täita kõiki seadusest tulenevaid ülesandeid ning teostada oma pädevusi tulemuslikult.

Erkki Keldo lisas, et direktiivid ei määra, milline peab olema võrdse kohtlemise voliniku käsutuses olevate ressursside täpne maht. Küsimus, milliseid ressursse peetakse piisavaks, jääb liikmesriigi otsustada. Eelnõu rakendamiseks ei taotleta täiendavaid vahendeid riigieelarvest. Vajalikud ressursid leitakse ministeeriumi olemasolevate vahendite ümberjaotamise teel. Volinik on pidanud vajalikuks suuremat rahastust, kuid ministeeriumi hinnangul tuleb arvestada riigi keerulist eelarveolukorda. Esimesel aastal on kavandatud eraldada täiendavalt 35 000 eurot ning järgnevatel aastatel 50 000 eurot. Direktiivid ei näe ette konkreetseid summasid ega muid mõõdetavaid nõudeid ressursside suurusele, mistõttu tuleb nende piisavust hinnata riigisiselt.

Anastassia Kovalenko-Kõlvart viitas seletuskirjas sisalduvale eelnõu § 1 punkti 5 selgitusele, mille kohaselt peab riik volinikule uute ülesannete andmise korral suurendama voliniku ja tema kantselei eelarvet. Samuti on seletuskirjas märgitud, et lisaülesannete andmine ilma täiendavate vahenditeta võib halvendada olemasolevate ülesannete täitmist ning seada kahtluse alla uute ülesannete täitmise tõhususe. Ta küsis, kuidas tuleb seda seisukohta mõista olukorras, kus eelnõu koostajad on samal ajal rõhutanud, et riigieelarvest täiendavaid

vahendeid ei taotleta. Riigikogu liikmed peavad eelnõu menetlemisel arvestama ka seletuskirjas esitatud põhjendustega ning ta tundis huvi, kas eelnõu vastuvõtmisega võetakse sisuliselt kohustus tagada volinikule tulevikus täiendavad ressursid. Seletuskirjas on viidatud võimalusele kasutada uute ülesannete täitmiseks näiteks teenuste sisseostmist ning muid lahendusi, mis võivad kaasa tuua täiendavaid kulusid. Ta küsis, kuidas on kavas tagada uute ülesannete täitmine olukorras, kus täiendavat rahastust ei ole ette nähtud.

Erkki Keldo märkis, et tulenevalt direktiividest on volinik pidanud vajalikuks suuremat rahastust, kuid ministeeriumi hinnangul ei võimalda riigi eelarveolukord täiendavaid vahendeid eraldada. Eelnõust tulenevate uute ülesannete täitmiseks nähakse ette täiendavad vahendid ministeeriumi olemasolevate ressursside ümberjaotamise kaudu. Esimesel aastal on selleks kavandatud 35 000 eurot ning järgnevatel aastatel 50 000 eurot. Täiendavaid vahendeid riigieelarvest ei taotleta ning kavandatud rahastus tuleb ministeeriumi sisemistest ümberkorraldustest. Hinnang sellele, kas selline rahastus on kõigi uute ülesannete täitmiseks piisav, võib olla erinev, kuid ministeeriumi seisukoht on, et rohkem vahendeid praegu ette näha ei ole võimalik.

Ando Kiviberg küsis, kas eelnõus sätestatav kohustus tagada võrdse kohtlemise volinikule piisavad ressursid võib tekitada vastuolu olukorras, kus tegelikud eelarvevõimalused on piiratud. Arutelu on korduvalt rõhutatud nii piisavate vahendite tagamise kohustust kui ka asjaolu, et rahastamine sõltub olemasolevatest eelarvevõimalustest. Ta tundis huvi, kas selline regulatsioon võib viia olukorrani, kus seaduses sätestatud nõuet ei ole võimalik täielikult täita ning kas see ei tekita ebavõrdset kohtlemist võrreldes teiste sõltumatute riiklike institutsioonidega, kellele on samuti aastate jooksul lisatud ülesandeid, kuid kelle rahastamine ei ole samas tempos suurenenud. Ta tõi näitena õiguskantsleri institutsiooni ning küsis, kas õiguskantsleri tegevust reguleerivates õigusaktides on olemas samalaadne säte piisavate ressursside tagamise kohta.

Käthlin Sander vastas, et küsimus piisavate ressursside tagamisest on eelnõu ettevalmistamisel korduvalt arutelu all olnud. Erinevalt paljudest teistest riiklikest institutsioonidest tuleneb sellise põhimõtte sätestamise vajadus Euroopa Liidu direktiividest, mis näeb ette nõude tagada võrdõigusasutusele tema ülesannete täitmiseks vajalikud ressursid. Seetõttu tuuakse vastav põhimõte ka Eesti õigusesse. Sätte eesmärk on anda volinikule selge õiguslik alus pöörduda vajaduse korral valitsuse ja Riigikogu poole täiendavate vahendite taotlusega. Sätte olemasolu ei tähenda automaatselt õigust saada täiendavat rahastust. Otsus lisavahendite eraldamise kohta jääb ka edaspidi valitsuse ja Riigikogu pädevusse. Oluline on näidata, et direktiivist tulenev põhimõte on Eesti õigusesse üle võetud ning et volinikul on võimalus ressursivajadust põhjendada. Samuti peavad valitsus ja Riigikogu tema taotlusi sisuliselt kaaluma. Ta lisas, et põhiseaduskomisjonil on selles küsimuses oluline roll. Volinik esitab regulaarselt ülevaate oma tegevusest ja ülesannete täitmisest ning see annab komisjonile võimaluse hinnata, kas olemasolevad ressursid on piisavad või on põhjendatud vajadus täiendavate vahendite järele.

Evelin Poolamets küsis, kas eelnõuga antakse volinikule sisuliselt õigus lahendada diskrimineerimisvaidlusi kohtuväliselt. Ta viitas eelnõu § 1 punktile 13, mille kohaselt võib volinik anda tema poole ühiselt pöördunud vaidluspooltele võimaliku diskrimineerimise aset leidmise kohta siduva arvamuse. E. Poolamets märkis, et tema hinnangul tähendab siduv aramus sisuliselt otsust selle kohta, kummal poolel on õigus. Ta küsis, kuidas tuleb mõista

mõistet „siduv arvamus“ ning kas selle regulatsiooni tulemusena hakkab volinik kohtuväliselt õigust mõistma.

Erkki Keldo sõnas, et volinik saab anda siduva arvamuse üksnes juhul, kui mõlemad vaidluspooled on selleks oma nõusoleku andnud ja soovivad vaidluse sellisel viisil lahendada. Diskrimineerimisjuhtumid võivad tuleneda ka teadmatusest või kogemuste puudumisest ning sellistel juhtudel võivad pooled olla huvitatud kiirest ja mõlemale poolele vastuvõetavast lahendusest. Voliniku roll on sellises menetluses aidata pooli nõustamise ja vahendamise kaudu lahenduseni jõuda. Kui pooled ei soovi vaidlust voliniku juures lahendada, ei ole volinikul võimalik siduvat arvamust anda. Samuti märkis ta, et volinik ei muutu eelnõu tulemusena kohtuks ega hakka õigust mõistma.

Anastassia Kovalenko-Kõlvart märkis, et teda paneb imestama eelnõu seletuskirjas sisalduv järgnev põhjendus: “riigieelarve üldise kärpimise korral võib vähendada ka voliniku eelarvet, kuid kärbe ei või olla proportsioonilt suurem kui teistel asutustel. Direktiivide rakendamise seisukohast on lubamatu voliniku eelarvevahendite kärpimine näiteks seetõttu, et ametis olev valitsus ei pea tema pädevusse jäävaid tegevusi oluliseks, samuti otsese või kaudse n-ö kättemaksuna voliniku ebameeldivate otsuste, soovitude või muude tegevuste eest.” Ta märkis, et selline põhjendus jätab mulje nagu soovitaks juba ette ennetada võimalikke poliitilisi vaidlusi voliniku tegevuse või rahastamise üle. Ta küsis, kuidas selline sõnastus seletuskirja jõudis ning millist probleemi või riski selle käsitlemisega silmas peeti.

Käthlin Sander vastas, et seletuskirjas toodud käsitlus ei lähtu tingimata Eesti praktikast ega Eestis esinenud probleemidest. Eelnõu eesmärk on võtta üle Euroopa Liidu direktiivide nõuded ning seetõttu tuginevad seletuskirjas esitatud selgitused direktiivide läbirääkimistel käsitletud teemadele, direktiivide põhjendustele ja nende rakendamise kohta antud suunistele. Kõnealused näited on seletuskirja lisatud selleks, et illustreerida, milliseid olukordi peetakse võrdõigusasutuse sõltumatuse seisukohast lubatavaks ja milliseid mitte.

Erkki Keldo lisas, et võrdse kohtlemise voliniku kantselei suhtes on rakendatud samu kokkuhoiumeetmeid nagu teistegi riigiasutuste puhul. Direktiivide eesmärk on tagada võrdõigusasutuse võimalikult suur sõltumatus ja autonoomia. Seletuskirjas käsitletud põhimõtete eesmärk on tagada, et volinik saaks oma tegevusprioriteedid ja ressursivajadused ise määratleda ning et tema tegevuse sisu ei oleks mõjutatud väljastpoolt institutsiooni. Küsimus seletuskirja sõnastuse sobivusest või selle tõlgendamisest on eraldi arutelu teema. Tema sõnul on kõnealuse käsitluse eesmärk rõhutada võrdõigusasutuse sõltumatuse põhimõtet, mitte luua erandit üldistest eelarvepõhimõtetest. Ka võrdse kohtlemise voliniku kantselei on saanud kärpeülesande nagu teisedki asutused ning tulevikus ei saa välistada vajadust teha täiendavaid kokkuhoiutoiminguid.

Ando Kiviberg kommenteeris, et arutelu käigus on tema hinnangul tekkinud küsimus võimaliku ebavõrdse kohtlemise kohta võrreldes teiste riiklike institutsioonidega. Kui seaduses sätestatakse kohustus tagada ühele institutsioonile piisavad vahendid, võib tekkida küsimus, kuidas see suhestub teiste sõltumatute institutsioonide rahastamisega.

Erkki Keldo vastas, et Euroopa Liidu õiguses peetakse diskrimineerimise vastast võitlust väga oluliseks ning seetõttu on võrdõigusasutuste sõltumatusele ja autonoomiale pööratud direktiivides suurt tähelepanu. Nendes on selgelt määratletud nõuded, mis tuleb

liikmesriikidel üle võtta. Tema sõnul tulenevad eelnõus sisalduvad sõltumatuse ja ressursside tagamise põhimõtted just nendest Euroopa Liidu õigusaktidest. Kui leitakse, et eelnõuga on mõni direktiivinõue Eesti õigusesse üle võetud ulatuslikumalt, kui direktiiv tegelikult nõuab, siis on võimalik seda menetluse käigus arutada ja vajaduse korral muudatusettepanekuid teha. Ta rõhutas siiski, et direktiivide ülevõtmata jätmine või nende nõuete eiramine tooks kaasa vaidluse Euroopa Komisjoniga. Direktiivid võeti vastu juba enam kui kaks aastat tagasi ning nende üle peetavad põhimõttelised vaidlused oleks tulnud lahendada direktiivide väljatöötamise etapis.

Ando Kiviberg lausus, et mõistab esitatud selgitusi ja nende tausta. Samas märkis ta, et tema hinnangul võib tekkida küsimus, kas võrdse kohtlemise voliniku sõltumatuse tugevdamise eesmärgil ei looda samal ajal siseriiklikult ebavõrdset kohtlemist võrreldes teiste sõltumatute institutsioonidega.

Helir-Valdor Seeder küsis, kui paljud Euroopa Liidu liikmesriigid on kõnealused direktiivid oma siseriiklikku õigusesse juba üle võtnud.

Erkki Keldo vastas, et direktiivid võeti vastu juba enam kui kaks aastat tagasi ning nende ülevõtmise tähtaeg saabus tänavu juunis. Eesti on direktiivi ülevõtmisel pigem liikmesriikide viimaste hulgas ning Eesti suhtes on direktiivi tähtjaks üle võtmata jätmise tõttu algatatud rikkumismenetlus. Ta lisas, et tal ei ole hetkel täpset ülevaadet sellest, kui paljud liikmesriigid on direktiivi oma siseriiklikku õigusesse üle võtnud. Ta lubas soovi korral selle kohta täpsema teabe komisjonile kirjalikult edastada.

Helir-Valdor Seeder avaldas arvamust, et võrdne kohtlemine ja diskrimineerimise vähendamine on olulised eesmärgid, mille vajalikkuses ei ole põhjust kahelda. Samas leidis ta, et kõnealuste direktiividega on Euroopa Liit läinud liikmesriikide siseriikliku õiguse reguleerimisel liiga kaugele. Tema hinnangul piiravad direktiividest tulenevad nõuded liikmesriikide otsustusvabadust sellistes küsimustes nagu eelarveliste prioriteetide seadmine, institutsioonide rahastamine ning võrdse kohtlemise voliniku ametisse nimetamise kord. Tegemist on valdkondadega, mis peaksid jääma liikmesriigi enda otsustada. Ta juhtis tähelepanu ka sellele, et eelnõul on tema hinnangul mõju riigieelarvele. Täiendavate ülesannete andmine eeldab täiendavate ressursside kasutamist sõltumata sellest, kas vahendid leitakse riigieelarvest juurde või olemasolevate vahendite ümberjaotamise teel. Uute õiguste ja kohustuste andmine võrdse kohtlemise volinikule toob paratamatult kaasa kulusid ning mõjutab seetõttu riigi ressursside kasutamist. Ta tegi ettepaneku eelnõu esimesel lugemisel tagasi lükata.

Erkki Keldo lisas, et diskrimineerimisega tuleb tegeleda sõltumata sellest, kas tegemist on vanuse, soo, puude või mõne muu tunnuse alusel aset leidva diskrimineerimisega. Tema sõnul on selline kohtlemine lubamatu ning selle ennetamine ja vähendamine on oluline eesmärk. Võrdse kohtlemise voliniku kantselei eelarve on Eesti riigi kontekstis suhteliselt tagasihoidlik. Eesti riigiasutused tegutsevad üldiselt piiratud ressurssidega ning täidavad oma ülesandeid võrreldes paljude teiste riikidega väiksema rahastuse juures. Ka võrdse kohtlemise voliniku institutsioon peab suutma oma ülesandeid täita tõhusalt ja olemasolevaid ressursse mõistlikult kasutades.

Ando Kiviberg leidis, et eelnõu tagasilükkamise asemel võiks kaaluda selle edasi

menetlemist ning vajaduse korral muudatusettepanekute tegemist. Komisjonil on võimalik arutada, millised direktiivist tulenevad lahendused on Eesti õiguskorras sobivad ning kujundada eelnõu menetluse käigus Eesti oludele paremini vastavaks. Ta avaldas arvamust, et tagasilükkamine oleks küll lihtne lahendus, kuid ei aitaks sisulist probleemi lahendada. Ta viitas asjaolule, et direktiivi ülevõtmise tähtaeg on möödunud ning Eesti suhtes on algatatud rikkumismenetlus.

Helir-Valdor Seeder vastas, et peab komisjoni esimehe mõtet iseenesest heaks, kuid tema hinnangul peaks eelnõu sisulise täiendamisega tegelema eelkõige selle algataja. Riigikogusse jõudev eelnõu peaks olema põhjalikumalt ette valmistatud. Täitevvõimu käsutuses on rohkem vastava valdkonna eksperte ja spetsialiste kui Riigikogu põhiseaduskomisjonil. Tema sõnul on ministriumidel ja nende ametnikel paremad võimalused eelnõu sisuliseks viimistlemiseks ning võimalike puuduste kõrvaldamiseks. Eelnõu kvaliteedi parandamine peaks toimuma eelkõige selle ettevalmistamise etapis. Tema hinnangul võimaldaks see Riigikogul keskenduda menetluses rohkem sisulisele arutelule ning vähendaks vajadust komisjonis ulatuslikke parandusi teha.

Evelin Poolamets toetas H.-V. Seederi seisukohta. Eelnõuga kaasnevad tema hinnangul täiendavad kulud sõltumata sellest, kas need kaetakse riigieelarvest või ministriumide olemasolevate vahendite ümberjaotamise kaudu. Ta juhtis tähelepanu sellele, et volinikule antavad uued ülesanded, sealhulgas võimalik osalemine kohtumenetlustes, võivad kaasa tuua täiendava ressursivajaduse. Eelnõus on samuti endiselt õhus mitmeid küsimusi ning avaldas arvamust, et direktiivi ülevõtmisel tuleks piirduda võimalikult vähese sekkumisega Eesti õiguskorda. Samuti märkis ta, et direktiivi on tema sõnul seni üle võtnud vaid viis liikmesriiki ning seetõttu ei pea ta vajalikuks menetlusega kiirustada.

Ando Kiviberg pani hääletusele Helir-Valdor Seederi ettepaneku eelnõu esimesel lugemisel tagasi lükata (poolt 5: Ants Frosch, Anastassia Kovalenko-Kõlvart, Evelin Poolamets, Helir-Valdor Seeder, Jaak Valge; vastu 6: Ando Kiviberg, Katrin Kuusemäe, Lauri Läänemets, Pipi-Liis Siemann, Timo Suslov, Tanel Tein; erapooletuid 0). Ettepanek ei leidnud toetust.

A. Kiviberg tegi ettepaneku teha järgmised menetlusotsused.

Otsustati:

3.1. Teha ettepanek võtta eelnõu täiskogu päevakorda 30.09.2026 (konsensus: Ants Frosch, Ando Kiviberg, Anastassia Kovalenko-Kõlvart, Katrin Kuusemäe, Lauri Läänemets, Evelin Poolamets, Helir-Valdor Seeder, Pipi-Liis Siemann, Timo Suslov, Tanel Tein, Jaak Valge).

3.2. Teha ettepanek esimene lugemine lõpetada (poolt 6: Ando Kiviberg, Katrin Kuusemäe, Lauri Läänemets, Pipi-Liis Siemann, Timo Suslov, Tanel Tein; vastu 5: Ants Frosch, Anastassia Kovalenko-Kõlvart, Evelin Poolamets, Helir-Valdor Seeder, Jaak Valge; erapooletuid 0).

3.3. Määrata juhtivkomisjoni esindajaks põhiseaduskomisjoni liige Pipi-Liis Siemann (konsensus: Ants Frosch, Ando Kiviberg, Anastassia Kovalenko-Kõlvart, Katrin Kuusemäe, Lauri Läänemets, Evelin Poolamets, Helir-Valdor Seeder, Pipi-Liis Siemann, Timo Suslov, Tanel Tein, Jaak Valge).

Vastavalt Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse § 99 lõikele 1 on muudatusettepanekute esitamise tähtaeg 10 tööpäeva.

4. Info ja muud küsimused

Infot ja muid küsimusi ei olnud.

(allkirjastatud digitaalselt)
Ando Kiviberg
juhataja

(allkirjastatud digitaalselt)
Markus Veia
protokollija